

ПРОЦЕС ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТУ КУЛЬТУРИ

У статті проаналізовано особливості глобальної культури, що мають низку взаємопов'язаних процесів: економічних, культурних, технологічних, політичних, інвайроментальних. «Глобальна культура», що може вживатися у розумінні процесів глобалізації у сферах культури, дозвілля, побуту тощо, є центральним поняттям.

Ключові слова: глобалізація, глобальна культура, глокалізація, мультикультурність, Західна культура.

В статье проанализированы особенности глобальной культуры, которые имеют ряд взаимосвязанных процессов: экономических, культурных, технологических, политических, инвайроментальных. «Глобальная культура», которая может употребляться в понимании процессов глобализации в сферах культуры, досуга, быта и т.д., является центральным понятием.

Ключевые слова: глобализация, глобальная культура, глокализация, мультикультурность, Западная культура.

The article analyzes the characteristics of global culture with a number of interrelated processes: economic, cultural, technological, political, invayromental. «Global Culture» which can be used in understanding the processes of globalization in the fields of culture, leisure, life, etc., is a central concept.

Key words: globalization, global culture, glocalization, multiculturalism, Western culture.

Процес глобалізації показує посилення взаємозалежності, послаблення кордонів, які склалися історично, стискання часу і простору. У сучасному суспільстві актуалізуються взаємозалежність та взаємозумовленість, притаманні усім соціальним рівням та усім сферам – економічним, політичним, культурним, науковим тощо.

Сам процес глобалізації здійснюється через створення глобальної мережі культурних кодів, символів та значень. Інтернет, мода, реклама, кінематограф, природні катаклізми, політичні події, наукові відкриття, курси валют – усі ці різноякісні явища, повідомлення й знаки існують одночасно, для всіх, сприймаються усіма однаково та справляють відповідний вплив. Завдячуючи глобальним засобам масової інформації й мережевій спільності, всі живуть в одній системі подій та одній системі смислів [2].

Таким чином, глобалізація постає як комплекс взаємопов'язаних процесів: економічних, культурних, технологічних, політичних, інвайроментальних. Наслідком таких процесів є необмежений плин інформації, образів, ідей, товарів, капіталів, людей, стилів життя, загроз та ризиків через кордони. За таких умов культурні процеси, які є дуже важливими для соціального функціонування й визначення ідентичності членів соціумів, майже не контролюються на політичному рівні національними державами.

Сучасна постмодерна соціологія і культурологія є принципово діалоговими, у яких метою є «не досягнення істини про себе, а підтримання постійного обговорення, піддавання сумніву знайдених узгоджень й нового спрямування обговорення». Така постмодерністська зосередженість на діалоговості створює ризики відкидання або

маргіналізації поглядів, які є не-західними, «іншими». Толерантність та плюральність відступають на задній план, коли йдеться про «догматичних фундаменталістів», для яких, зокрема, релігійні істини є абсолютними [1].

Отже, хоча прихильники концепції глобалізації рідко безпосередньо отожднюють себе з постмодернізмом, цілком очевидно, що багато які тези глобалізації тісно пов'язані з визнанням «постмодерного повороту» у соціальній аналітиці. Тому «глобальна культура» передусім розглядається як постмодерний феномен, який характеризується відповідно такими постмодерними рисами, як швидкозмінність, фрагментарність тощо, тобто за умов постмодерності глобальна культура постає як її закономірний наслідок [3].

На думку теоретиків глобалізації, глобальна культура не стає світовою культурою тому, що вона фрагментизована й плюралістична. Питання глобальної культури постає як проблема в тому, що обсяг і швидкість поширення комунікативних мереж у світі неодмінно спричиняють плин цією мережею культурних продуктів, певних смислів, уніфікованих значень такою ж мірою, як і уніфікованих товарів, стандартів споживання.

Світом поширюється не тільки мережа Макдональдсів та інших представників «швидкої їжі» (є вже і у нас мережі подібних закладів), а й певних моделей світосприйняття, стилів життя. Наприклад, партнерських відносин «разового вживання», які не передбачають розвиток і збереження цих відносин, взаємопідтримку і компроміси, натомість стратегію «зараз і тут», де швидкоплинність і непевність набувають переваги над тривалістю й стабільністю. Взаємні зобов'язання на капіталі «доки нас не розлучить смерть» заміщують такими, як, скажімо, «доки відчувається задоволення». Постмодерний наголос на «вживанні», а не на «виробленні», ставить під сумнів не тільки «вічні цінності», а й необхідність урахування найближчої перспективи будь-яких дій. Такі приховані смисли і підтексти культурних продуктів індустрії глобальної масової культури проникають у тканину соціального життя та певним чином позначаються на ньому [5].

Таким чином, поняття «глобальна культура» можуть вживати в розумінні наявності процесів глобалізації у сферах культури, дозвілля, побуту, але не встановлення єдиної, інтегрованої, стандартної культури, що заступає культури національні. Відбувається експансія певної духовної атмосфери. Разом з тим це зумовлює спротив, зростає культурна «вакцинація» проти епідемії вірусів глобалізації в царині культури, відтак незаперечним є процес глобалізаційних проявів у світовій культурі, проте про виникнення якоїсь єдиної глобальної культури говорити ще зарано.

Водночас трактування глобальної культури як феномену постмодерного світу містить у собі більше, ніж констатування гетерогенності, фрагментарності, плинності як основних її характеристик. Таке трактування має включати аналіз того, яким чином цінності й смисли західної культури приймаються і сповідаються у світі, незважаючи на тернисті шляхи їх укорінення.

Висновки сучасних культурологів, соціологів та мистецтвознавців щодо початків глобальної культури зводяться до кількох узагальнень. По-перше, спостерігається багатозначність поняття «західна культура» в контексті глобалізації. Ставиться під сумнів положення про універсальність західних цінностей, адже їх неоднаково сприймають різні суспільні верстви, суспільства з різним історичним і соціальним

досвідом, а отже, виявляються наповнені несхожим змістом (скажімо, такі цінності, як демократія, справедливість, громадянські права, гуманізм та под. під час реалізації у різних контекстах різними суспільствами). Наприклад, те, що є справедливим для американця (зокрема, принцип «переможець отримує все»), не виглядатиме справедливим для росіянина з його колективістськими уподобаннями.

По-друге, очевидною є різноманітність, різноякісність західної культури. Вона ніколи не була однорідною (тільки у порівнянні з Іншою), особливо тепер, коли внаслідок потужної міграції на Захід, переважно із колишніх колоній, утворюються такі нові культурні ідентичності, як «Азійські американці», «Чорні британці» чи «Мусульманські слов'яни», які теж є частиною західної культури й справляють на неї помітний вплив. Так, широковідомі напрями популярної музики «реггі», «реп» та інші не є західного походження, проте стали важливою складовою світової популярної музичної індустрії [5].

Аналітики культурних процесів спираються на два різні аспекти західної культури: перший – це універсальні гуманістичні цінності, тобто все те, що сприяє просвітництву й самореалізації особистості, розвитку найкращого в людській природі, поширенню високих ідеалів людяності, насамперед цінностей ліберального гуманізму. Другий – це специфічні національні здобутки духовного розвитку, кращі традиції та звичаї народів, що були покликані інтегрувати ці народи національними ідеалами й символами.

Таким чином, двозначна сутність культури, де поєднуються гуманістична вселюдська культура й національна культура, що розвинулися в XIX ст. на основі національних мов, друкованих видань та інших носіїв національної ідентичності, має бути врахована при витлумаченні феномену глобальної культури, тому що така двоїстість буде зберігатися й у ній. Варто підкреслити, що певне напруження завжди буде відчуватися між цими двома аспектами культури: універсальним, наднаціональним й партикулярним, національним.

Отже, сучасна глобальна культура поєднує універсальну західну культуру та неуніфіковані культури, які існують «під дахом» національних держав. Можна говорити про типово постмодерний стан співіснування різних культур, в тому числі локальних, які не обов'язково є носіями універсальних цінностей. Мультикультурність, що декларується як важливе надбання сучасного західного світу, не означає відмови від первинно набутої ідентичності, як підкреслює У. Бек. Створюється складне сплетіння часткових, «глокально» переплетених спільнот, в яких ми живемо й діємо [7].

Наслідком культурної глобалізації є не тільки певна вестернізація («макдоналізація», «кокаколонізація»), експорт «західних» цінностей та стандартів до «решти» світу, а й нові відносини між глобальним і локальним (місцевим, регіональним, національним) у культурному світі [6].

Відомий соціолог А. Ручка звертає увагу передусім на дифузію культурних взірців, пов'язаних з ідеями споживацького суспільства. І хоча домінують тут взірці, типові для західної культури, проте функціонують вони перетвореними згідно з локальними стандартами та місцевими умовами, тобто як глокалізовані, а не просто глобальні взірці. Таким чином світ залишається культурно диференційованим і надалі, що можна простежити за двома критеріями: по-перше, національна держава не може контролювати потік ідей, образів, зразків, які плінуть через кордони (інтернет, супутникове

телебачення, мультинаціональна реклама тощо), по-друге, глобальна культура – це загроза гомогенізації, стандартизації, тоді як локальне акцентує на специфічному, особливому, прив'язаному до конкретного автентичного місця, що відповідає певному способу життя [4].

Тож можна говорити, що під тиском глобальної масової комунікації культурна диференціація змінює своє обличчя. «В контексті глобалізаційних процесів вона становить не просто синдром культурних відмінностей, а організацію культурних різноманітностей, котра покликана стимулювати розвиток людського світу в цілому». Найбільш точно таке явище визначається поняттям «гібридизація», що означає змішування культурних змістів, які відірвалися від основних контекстів свого початкового прояву, змішування елементів різних культур, які належать різним суспільствам або перебувають у межах одного суспільства. Таким чином, немає опозиції глобального і локального, вони взаємопов'язані й взаємозумовлені, зумовлюють спільну динаміку культурного розвитку.

Очевидно, що глобалізація є великомасштабним, макросоціологічним процесом, але специфікація його відбувається в локальному масштабі. Глобальне проявляється в певній локальності, тоді як остання визначається загальним дискурсом глобалізації у спеціалізованій виокремленості. Поняття «глокалізація» найкращим чином «схоплює» цю двоєдиність. Глокалізація – це «глобальна перспектива, яка накреслена в локальних умовах», або ж «спосіб, у який товари, послуги й реклама створюються для диференційованих локальних ринків». Вони завжди відмінні, модифіковані. Наприклад, транснаціональні фірми виробляють продукцію для специфікованих груп споживачів різних країн, підлаштовуючись під місцеві смаки. Так, за якістю Coca-cola однакова в Європі і в Африці, проте представляється і рекламується по-різному.

Крім того, вироби глобальної культури по-різному діятимуть тому, що різними є способи, у які споживачі глобальних медіа роблять свій культурно-спеціалізований вибір зразків, образів, метафор. Так, відомо, що «мильні опери» знаходять різні інтерпретації в різних регіонах світу, ті ж самі сюжетні лінії отримують різне витлумачення у різних країнах. Іноді навіть важко передбачити, як сприймуть той чи інший поворот подій на телеекрані.

Глокалізація означає також, що локальна культурна продукція виробляється для досягнення глобального ринку. Насамперед це стосується виробів традиційних промислів для іноземних туристів. Відомі приклади, коли відбувалося поновлення призабутих «фольклорних» виробництв, орієнтованих на міжнародний попит. Завдяки цьому маргінальні меншини виходять на міжнародний ринок, а локальні культури стають модними. Так, гуцульські мотиви «диких танців» української співачки Руслани знайшли відгук у європейській публіки. Усе частіше зразки традиційної, народної культури поширюються, стають популярними, глобально відомими через світові медіа [5].

Таким чином, глобальне і локальне, що є суперечливо взаємодіючими й водночас взаємовпливаючими, у світовому культурному процесі сплітаються у спільному русі людського розвитку.

Література

1. Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації / У. Бек. – К. : Ніка-Центр, 2011. – 408 с.
2. Глобальні модерності / За ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 400 с.
3. Леш С. Соціологія постмодернізму / С. Леш ; пер. з англ. Ю. Олійник. – Львів : Кальварія, 2003. – 344 с.
4. Соціологічна теорія: традиції та сучасність : навч. посібник / за ред. А. Ручки. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2007. – 363 с.
5. Таңчер В. В., Шевель І. П. Глобальна культура в ракурсі сучасної соціології / Вісник Львівського університету національного ун-ту ім. Івана Франка. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – Вип. 5. – С. 39–46. – (Серія «Соціологічна»).
6. Nash. K. Global Culture: Globalization as Postmodernization / K. Nash., Contemporary Political Sociology. – Oxford : Blackwell Pub., 2002. – 309 p.
7. Alexander J. The New Social Theory Reader: Contemporary Debates / J. Alexander – L., N.Y. : Rutledge, 2001. – P. 8.